

Удалова Лариса Давидівна –
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

СВІДОЦЬКИЙ ІМУНІТЕТ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

Розглянуто питання про осіб, які не можуть бути допитані як свідки у кримінальному провадженні.

Ключові слова: свідок; допит; таємниця.

Рассмотрен вопрос о лицах, которые не могут быть допрошены как свидетели в уголовном производстве.

Ключевые слова: свидетель; допрос; тайна.

The question of the people who can not be questioned as witnesses in criminal proceedings.

Keywords: witness; interrogation; secret.

На час дії кримінально-процесуального законодавства, що втратило чинність з 20 листопада 2012 р., проблема свідоцького імунітету була ґрунтовно досліджена у юридичній літературі такими науковцями, як Р. В. Бараннік, О. В. Белькова, С. Г. Волкотруб, В. В. Король, В. Т. Нор, С. М. Стахівський та ін. Однак після прийняття нового КПК України питання про свідоцький імунітет ще не вивчалось. Його розгляд є метою цієї статті.

У ч. 2 ст. 65 КПК України встановлено, що не можуть бути допитані як свідки: 1) захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника; 2) адвокати – про відомості, які становлять адвокатську таємницю; 3) нотаріуси – про відомості, які становлять нотаріальну таємницю; 4) медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя особи – про відомості, які становлять лікарську таємницю; 5) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих; 6) журналісти – про відомості, які містять конфіденційну інформацію

професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації; 7) професійні судді, народні засідателі та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали; 8) особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення у кримінальному провадженні, – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення; 9) особи, до яких ужито заходи безпеки, – щодо дійсних даних про їх особи; 10) особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких ужито заходи безпеки, – щодо цих даних.

На нашу думку, зміст деяких положень ч. 2 ст. 65 КПК України потрібно уточнити, оскільки у відповідних законодавчих актах наведено значно більший перелік осіб, які не можуть допитуватися як свідки.

Так, наприклад, згідно з п. 2 ч. 2 ст. 65 КПК України, не може бути допитаний як свідок тільки адвокат – про відомості, які становлять адвокатську таємницю. Разом із тим відповідно до ч. 3 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 р. обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється не тільки на адвоката, але і на його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю [1].

У п. 2 ч. 1 ст. 23 цього Закону вказано, що забороняється вимагати від зазначених осіб надання відомостей, що є адвокатською таємницею. Стосовно цих питань вони не можуть бути допитані, крім випадків, якщо особа, яка довірила відповідні відомості, звільнила їх від обов'язку зберігати таємницю в порядку, передбаченому законом.

Наявність наведеного положення у ч. 3 ст. 22, п. 2 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зумовлює необхідність в уточненні змісту п. 2 ч. 2 ст. 65 КПК України. Пропонуємо доповнити цей пункт після слова «адвокати» словами «помічник адвоката, стажист, особа, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро, об'єднанням, а також особа, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю».

У п. 3 ч. 2 ст. 65 КПК України зазначено, що не можуть бути допитані як свідки нотаріуси – про відомості, які становлять нотаріальну таємницю. Однак за Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. [2] обов'язок зберігати цю професійну таємницю покладається не тільки на нотаріусів.

Зі змісту ч. 2, 3 ст. 8, ст. 37, 38, 40 цього Закону слідує, що крім нотаріуса, зберігати нотаріальну таємницю також мають: 1) уповноважені посадові особи органу місцевого самоврядування, які вчиняють певні нотаріальні дії у населених пунктах, у яких немає нотаріусів; 2) посадові особи консульських установ, які вчиняють нотаріальні дії; 3) посадові особи, які посвідчують заповіти (крім секретних) і довірності (головні лікарі, їх заступники з медичної частини, чергові лікарі лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, начальники госпіталів, директора або головні лікарі будинків для осіб похилого віку та інвалідів; капітани морських, річкових суден, що ходять під прапором України; начальники

пошукових або інших експедицій; командири (начальники) військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів; начальники місць позбавлення волі, слідчих ізоляторів; начальники госпіталів, санаторіїв та інших військово-лікувальних закладів, їх заступники з медичної частини, старші або чергові лікарі).

Крім осіб, які вчиняють нотаріальні дії, обов'язок зберігати нотаріальну таємницю покладено на помічника нотаріуса. Цей обов'язок також поширюється на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій як свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці.

Ураховуючи викладене, пропонуємо доповнити п. 3 ч. 2 ст. 65 КПК України положенням, що крім нотаріуса не підлягають допиту як свідки інші особи, які вчиняють нотаріальні дії, помічник нотаріуса, а також особи, указані у ч. 3 ст. 8 Закону України «Про нотаріат».

Підлягає уточненню положення п. 4 ч. 2 ст. 65 КПК України, відповідно до якого не можуть бути допитані як свідки медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя особи – про відомості, які становлять лікарську таємницю.

Чому доцільно уточнити зміст цієї норми, пояснюється тим, що лікарська таємниця не є абсолютною. У ст. 40 Основного законодавства України про охорону здоров'я встановлено, що медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків [3]. Отже, у чітко визначених законом випадках зазначені особи можуть розголосити вказані відомості. Тому п. 4 ч. 2 ст. 65 КПК України після слова «особи» слід доповнити словами «крім передбачених законодавчими актами випадків».

У п. 6 ч. 2 ст. 65 КПК України передбачено, що не можуть бути допитані як свідки журналісти – про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації.

Виникає запитання: кого можна вважати журналістами. У ст. 25 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [4] йдеться про журналіста редакції друкованого засобу масової інформації. У ст. 1 Закону України «Про телебачення та радіомовлення» [5] наведено визначення телерадіожурналіста. Ще одна категорія журналістів – це журналісти інформаційних агентств [6]. Про них йдеться у ст. 21 Закону України «Про інформаційні агентства» [7].

Уважаємо, що у п. 6 ч. 1 ст. 65 КПК України доцільно уточнити термін «журналісти». У цій нормі слід указати, що не можуть бути допитані як свідки журналісти друкованого засобу масової інформації, телерадіожурналісти, журналісти інформаційних агентств – про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації.

На окремий розгляд заслуговує ч. 3 ст. 65 КПК України. У цій нормі вказано, що особи, передбачені п. 1–5 ч. 2 цієї статті, з приводу зазначених довірених відомостей можуть бути звільнені від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, яка довірила їм ці відомості у визначеному нею обсязі.

Зі змісту ч. 3 ст. 65 КПК України, у якій є посилання на п. 5 ч. 2 цієї статті, слідує, що священнослужителя можна звільнити від обов'язку зберігати таємницю сповіді особою, яка довірила йому ці відомості. З таким правовим регулюванням не можна погодитися, тому що таємниця сповіді є абсолютною. Уважаємо, що з ч. 3 ст. 65 КПК України необхідно виключити посилання на п. 5 ч. 2 цієї статті.

Слід зазначити, що у п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК 1960 р. також було встановлено, що священнослужителя можна звільнити від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, яка довірила йому ці відомості. Це правове положення справедливо критикувалось у юридичній літературі. Так, наприклад, В. В. Король зазначав, що вказівка на можливість звільнення священнослужителів від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, що довірила їм ці відомості, «грубо порушує основи християнської релігії і є прямим втручанням держави у справи церкви» [8, с.124].

У ч. 2 ст. 65 КПК України, як уявляється, доцільно розширити перелік осіб, яких не можна допитувати як свідків.

На нашу думку, ч. 2 ст. 65 КПК України слід доповнити пунктом, що не може бути допитаний як свідок Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – про обставини виконання ним посадових обов'язків. Обґрунтування цієї пропозиції полягає у тому, що відповідно до ч. 2 ст. 20 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р. Уповноважений не зобов'язаний давати пояснень по суті справ, які закінчені або перебувають у його провадженні [9]. Тому він не може бути допитаний і як свідок по суті цих справ.

Також ч. 2 ст. 65 КПК України доцільно доповнити пунктом, що не може бути допитаний як свідок психолог – з приводу того, що йому довірено або стало відомо при здійсненні професійної діяльності. Необхідно зазначити, що у п. 1 ч. 1 ст. 69 КПК 1960 р. містилося таке положення.

На наш погляд, ст. 65 КПК України потрібно доповнити нормою, яка б визначала осіб, які вправі відмовитися давати показання як свідки. Пропонуємо викласти її у такій редакції: «Відмовитися давати показання як свідки мають право: 1) члени сім'ї, близькі родичі, усиновлені, усиновителі підозрюваного, обвинуваченого; 2) особа, яка своїми показаннями викривала б себе, членів сім'ї, близьких родичів, усиновленого, усиновителя у вчиненні кримінального правопорушення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. // Офіц. вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 2509.
2. Про нотаріат : Закон України від 2 верес. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.

3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19 листоп. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.
4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листоп. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.
5. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21 груд. 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 10. – Ст. 43.
6. Теньков С. Журналісти у правовому просторі нового КПК / С. Теньков // Юрид. вісник України. – 2013. – № 7. – С. 10.
7. Про інформаційні агентства : Закон України від 28 лют. 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 13. – Ст. 83.
8. Король В. В. Засада гласності кримінального судочинства України: поняття, зміст, підстави, обмеження / Король В. В. – Івано-Франківськ, 2003. – 221 с.
9. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини : Закон України від 23 груд. 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 20. – Ст. 99.